

יעל שלוסברג

רבי ואנטונינוס להבנת רש"י תמוה בחומש בראשית

א. פתיחה

בראשית פרק כ"ה

(כב) "ויתרוצו הבנים בקרבה ותאמר אם כן למה זה אנכי ותלך לדרש את ה'":
(כג) "ויאמר ה' לה שני גיים בבטנך ושני לאמים ממעיך יפרדו ולאם מלאם יאמץ
ורב יעבד צעיר":
בפסוקים שלפנינו מקבלת רבקה נבואה על שני עמים שונים במהותם העתידים
לצאת ממנה:

רש"י בראשית פרק כ"ה

(כב) ויתרוצו – ...כשהיחם עוברת על פתחי תורה של שם ועבר יעקב רץ
ומפרכם ללאת, עוברת על פתחי עבודה זרה עשו מפרכם ללאת. דבר אחר מתרוללים
זה עם זה ומריצים צנחלה שני עולמות:
(כג) ויאמר ה' לה – על ידי שליח, לשם נאמר צרות הקודש וכו' אמר לה:
שני גוים צבענך – גיים כתיב, אלו אנטונינוס ורבי, שלא פסקו מעל
שולחנם לא לנזן ולא חזרת לא צימות החמה ולא צימות הגשמים:
ושני לאמים – אין לאום אלא מלכות:
ממעריך יפרדו – מן המעים הם נפרדים, זה לרשעו וזה לתומו:
מלאם יאמץ – לא ישו צגדולה, כשזה קם זה נופל, וכן הוא אומר (יחזקאל כו כ)
אמלאה החרבה, לא נתמלאה צור אלא מחורבנה של ירושלים:

רש"י בעקבות הפסוקים מדגיש את השונות האידיאולוגית בין יעקב לעשו:
המאבק בין ע"י לבין עבודת ה' (פס' כב) זה לרשעו וזה לתומו (פס' כג).
באורח מפתיע בהסברו למילים "שני גיים" (גויים קרי) חורג רש"י ממגמת
המוצהרת של הפסוקים ואף ממגמת פירושו הוא, ומפרש ביטוי זה דווקא על דרך
החיבור והקשר בין שני העמים: "אלו אנטונינוס ורבי, שלא פסקו מעל שולחנם לא
לנזן ולא חזרת לא צימות החמה ולא צימות הגשמים".
מה ראה רש"י על כך?

ועוד תמיהה על תמיהה: אם מסיבות אלו ואחרות רצה רש"י לציין שקיימת
הייתה נקודת חיבור בין רבי ואנטונינוס מה ראה לעשות זאת דווקא ע"י הצנן

1. עיין בראשית רבה תולדות ט"ג, ז שם מפורש גם ביטוי זה על דרך ההפרדה.

והחזרת שהם סמל לעושר המשותף לשניהם בעוד הגמרא מספרת על קשרים מהותיים ביותר בין השניים, כגון דיונים בשאלות תיאולוגיות חשובות² ולימוד תורה משותף?³

על מנת לנסות ולענות על שתי שאלות אלו ולזכות אולי בהבנה חדשה בדברי רש"י נזכיר בקצרה את הרקע ההיסטורי בו פעלו שתי דמויות אלו וננתח בהרחבה את הגמרא בע"ז דף י', ע"ב-ע"ב. בסופו של המהלך נחזור לדברי רש"י ונסגור אי"ה את המעגל.

ב. הרקע ההיסטורי

"כשמת רבי עקיבא נולד רבי... שאין צדיק נפטר מן העולם עד שנברא צדיק כמותו שנאמר וזרח השמש ובא השמש..."⁴. רבי נולד בימים שעדיין היה אביו רבן שמעון בן גמליאל מסתתר מפני גזירותיה של מלכות רומי.

רבי ניהל את נשיאותו בגליל מתוך עושר כלכלי ושגשוג ופריחה רוחניים כשפסגת מפעלו ופעילותו הייתה כידוע עריכת המשנה וחתימתה (בשנת 220 לספירה לערך).

עיקר נשיאותו הייתה בתקופת שלטונה של השושלת לבית סיברוס (193-235) ובין רבי לבין קיסרי שושלת זו התפתחו קשרים טובים ביותר. בעיקר מדגישים המקורות את מערכת היחסים המיוחדת במינה בין רבי לאנטונינוס, קיסר רומי⁵ הכוללת כפי שהזכרנו לעיל דיונים תיאולוגיים, מסכת התייעצויות בתחומים שונים, התבססות והתרחבות סמכויות בת-הדין היהודיים ובעיקר סמכות בית דינו של הנשיא, פריחה כלכלית גדולה ואף עליית יהודים מן התפוצות.

סוף ימי השלטון של בית סיברוס וכן השלטון שלאחריו הם ימי משבר ותמוטה בכל רחבי האימפריה הרומית. האנרכיה משתלטת האדמיניסטרציה מתמוטטת ועל הישוב היהודי מוטלים מיסים כבדים באופן שרירותי ורבות הנגישות.

"תור הזהב" שבין בית הנשיאות של רבי לבין חלק משליטי בית סיברוס - נמוג כלא היה.

2. עיין סנהדרין צא, ע"א-ע"ב.

3. ע"ז י, ע"ב.

4. קדושין עב, ע"ב.

5. כמה מן הקיסרים הרומיים מכוונים בכינוי אנטונינוס. אנטונינוס בו אנו דנים מזוהה כנראה כקיסר קרקלה (198-217) בגלל נטייתו ליהדות. לדוגמא עיין: תולדות עם ישראל בימי קדם, הוצאת דביר, ת"א 1969, עמ' 325-333.

ג. תיאור הקשר בין רבי ואנטוניוס

הגמרא במסכת ע"ז דף י, ע"א וע"ב בוחרת להציג בפנינו שרשרת מפגשים והתקשרויות בין רבי ואנטוניוס. לנוחות הקוראים בחרנו להביא את הדברים בתרגומם העברי כפי שמובאים בספר האגדה. (המספור נועד להפנות לחלק הנדון).

ע"ז י, ע"א וע"ב עפ"י ספר האגדה⁶:

1. אמר לו אנטוניוס לרבי: רצוני שימלך אנטוניוס בני סהפי ושמשקה שבריא קלניא. ואם אמר להם ולשריטו דבר אחר – בעשוהו שנים – לא יעשוהו. הביא רבי אדם אחד והקריבו על חברו וזמן לו לעליון יונה כידו ואמר לו למתולן שיאמר לעליון. עימתיח הוינה מידו. אמר אנטוניוס: משקע שקבך אמר לי: אמה בקש מהם: אנטוניוס בני ימלך תחתי: אמר לו לאנטוניוס, שמשקה שבריא קלניא.
2. אמר לו אנטוניוס לרבי: גדולי רומי מצערים אותי. הכניסו רבי לנגה. בקליום הנה עמר לקניו קלח אחר של זנון מן העירבה. אמר אנטוניוס: משקע שקבך אמר לי: תרגם אחר אחר ולא תתנה בנים בקלס.
3. היתה לו לאנטוניוס בת אמת ושמה גינא, ועברה צברה. שלח אנטוניוס לרבי בן גינא. שלח לו רבי כוס בריתא. שלח לו בריתא. שלח לו רבי ספא.
4. בקליום יום הנה שלח אנטוניוס מרצון פלא וקב פירך ותמים על פיו, ואמר לעליון: הולך תמים לרבי. אמר רבי לאנטוניוס: איני צריך לזהב שקבך. עשילי תרבה. אמר לו אנטוניוס: יהא למי שקיבאו אתריך. ויתנו למי שקיבאו אתרי.
5. קיקה לו לאנטוניוס מקרה אמת, שקנה הולך בה מביטו לבית רבי, וקליום הביא עמו שני עבדים, אחד רבג על פתחו של בית רבי ואחר על פתח ביתו. אמר לו לרבי: בשעה שאבוא לא יהא נמצא אדם עמך. פעם אחת נמצא אחר תניא בר תפא שקנה יושב ושטו. אמר לרבי: ולא אפרמי לך – בשעה שאבוא לא יהא נמצא אדם עמך ו אמר לו רבי: אין זה בר אדם. אמר אנטוניוס: אמר לו, שילך ויקרא לאוהו עבד שישן על משתה. קלך בר תניא בר תפא ונמצא שמת. אמר: מה אעשה ו אלך ואמר לו שמת – אין משיבין על תקלקלהו אניתו ואלך – אמה מולול בסלכות. בקש בתמים על העבד ונתתו ושגרו. אמר אנטוניוס: יודע אני, שאפלו תקטן שקבך מתייה ממים ואף על פי כן בשעה שאני בא לא יהא אדם נמצא עמך.
6. בקליום הנה אנטוניוס משמש לקני רבי, מאכילו ופסקהו, וקשהיה רוצה רבי לקלות על משתה. הנה אנטוניוס שותה לקניו ואמר לו: שלח עלי למשתה. אמר לו ורבי: לא ורך ארץ היא לולול בסלכות לרבי. אמר (אנטוניוס): מי ישימני מצד תחתיך לעולם תבא ו אמר לו אנטוניוס: יש לי חלק לעולם תבא ו – הן – תמלא נאמר: ולא יתנה ערדי לבית צפרי – בעושה מצשה עשו.
7. קשמת אנטוניוס אמר רבי: נתפרדה תבילהו (מי י.)⁶.

6. עיין ספר האגדה כרך א, עמי רו אות שכו. במקרה דנן התרגום מדויק, למעט העובדה שבסיום קטע מס' 2 משמיט שתי שורות מהגמרא אליהן אתייחס בהמשך (להלן פרק ה). כמו כן משמיט התרגום קטע ארוך בין קטע 6 לקטע 7 שאינו רלוונטי לדיון שלנו.

כפי שניתן לראות מסכת הקשרים בין רבי לאנטונינוס מסועפת ביותר: אנטונינוס מתייעץ עם רבי בענייני שלטון ומדיניות (קטעים 1+2), בעניינים משפחתיים (קטע 3), ובעניינים כלכליים (קטע 4). יש קשר רצוף ביניהם (קטע 5), התייחסות של תלמיד המשמש לפני רבו ודיון בענייני העוה"ב (קטע 6).

ד. מהות הקשר בין רבי לאנטונינוס

מהו המכנה המשותף של כל הסיפורים בגללם בוחרת הגמרא להביאם ברצף? נראה שניתן לומר כי המכנה המשותף הוא ההסתרה. ונפרט: בקטעים 1 ו-2 מציג אנטונינוס לפני רבי את הבעיה ב"לשון בני אדם" אך מקבל תשובה ב"לשון סתרים". בקטע 3 גם הבעיה מוצגת בלשון סתרים.

קטע 1: אנטונינוס מתייעץ עם רבי כיצד להשיג משרי רומי את שתי בקשותיו: האחת - המובנת יותר - שימלוך בנו אסורוס תחתיו, והשנייה - המובנת פחות - "שתעשה טבריא קלניא" (מחוז פטור ממיסים. טבריא - בירת הגליל בה ישב רבי). רבי עונה במעשה - משל המקפל בתוכו את התשובה הכפולה: האדם התחתון המרכיב הוא אנטונינוס. הרוכב - אסורוס בנו. היונה - אולי סמל לעם ישראל - היא הבקשה השנייה שתיעשה טבריא מקום מושבם של היהודים קלניא. "אתה", אומר רבי לאנטונינוס, "יתבקש בקשה אחת: שימלוך אסורוס בנד תחתיד" ואמור לתחתון (אנטונינוס) שיאמר לעליון (אסורוס) שיפריח היונה מידי (שישחרר את היהודים מעול המיסים). אנטונינוס מבין את תשובת רבי ומפענח במדויק את פרטי המשל: "משמע כך אמר לי...".

קטע 2: כתשובה לבעיה שמעלה אנטונינוס "חשובי רומי מצערים אותי"⁷ פועל רבי בעצמו: מכניסו לגינה ובכל יום עוקר צנון אחד מן הערוגה. ושוב, ללא כל דיבור מפורש, מבין אנטונינוס את שעליו לעשות.

קטע 3: לשון הסתרים הופכת דומיננטית יותר שכן גם השאלה וגם התשובה באות בלשון זו. (אמנם הגמרא מציינת עובדת רקע "היתה לו לאנטונינוס בת ושמה גירא" ועברה עבירה - רש"י: זנתה, - אך נראה שעובדה זו באה לשרת אותנו הלומדים). התקשורת כולה מתנהלת באמצעות עשבי תיבול ומאכל שונים (המזוהים ומוכרים כולם גם היום).

לשיטת רש"י במקום⁸ מבין רבי שאם שלח לו אנטונינוס גרגירא סימן הוא ש"נגררה ונמשך לב גירא עם הנואפים" - יש כאן תיאור החטא ושאלה כיצד לנהוג, ולכן שולח רבי לאנטונינוס את פסק דינו: "כוסברתא כלומר שחוט (כוס) בריתא (הבת)".

7. אכן ישנן עדויות היסטוריות לפיהן הקיסר קרקלה נרדף ע"י בית הקיסרות מפני קרבתו ליהודים.
8. ע"ז י, ע"ב.

מגיב על כך אנטונינוס ושולח **כרתא** כאומר "אם כן **יכרת** זרעיי חוזר רבי ושולח לו **חסה** "כלומר **חוס** עליה".

לפנינו דו-שיח מרחיק לכת ביותר המתנהל כולו בלשון סתרים ורמזים. אך מאחר ובלשון סתרים עסקינן יכולות להיות גם אי-הבנות! יכול להיות גם פענוח לא נכון של הרמזים ועל כך עמדו התוספות במקום⁹ שמקשים שתי קושיות על רש"י:
 "לפי" קשה: **א.** מה עלה בדעתו של רבי מתחילה לומר שישחטנה? **ב.** ועוד קשה שלבסוף חזר בו רבי מעצמו?! ולכן פירשו התוספות את הסימנים באופן שונה כדלהלן: שלח לו גריא - אנטונינוס מספר לרבי שחטאה בתו גירא בניאוף, שכן בלשון הארמית הירושלמית (שלפי זה היה בקי בה גם אנטונינוס)! גירא וגירתא פירושו נואף ונואפת (שם החטא ממש מקופל בשם התבלין).
 שלח לו רבי **כוסברתא: כוס = כסה** על קלונה של **ברתא = הבת**, והוכיחנה בסתר על מעשיה.
 וממשיכים התוספות:

"ואנטונינוס **לא הבין מה ששלח לו** והיה סבור שאמר לו **שחוט** הבת" (כהבנת רש"י) ולכן שלח לו **כרתא** בשאלה גדולה "וכי תתן לי עצה **שיכרת** זרעיי" שלח לו רבי חסה כאומר "לא שלחתי לך אלא **שתחוס** עליה **וכסה** אותה אמרתי לך".

קטע 4: ממשך גם הוא את מגמת ההסתרה אך באופן שונה: אנטונינוס שולח לרבי כל יום שק מלא זהב המוסתר ע"י חיטים. כשרבי מסרב לקבל את הזהב מסביר אנטונינוס את מגמת מעשיו "שיהא למי שיבוא אחריך שיתנו למי שיבוא אחרי" ופתח בכך פרספקטיבה היסטורית. אנטונינוס מבין ש"תור הזהב" בין קיסרות רומי לשלטון הפנימי היהודי סופו לגווע ואף אם לא יחזרו הדברים להיות גרועים כפי שהיו בתקופת גזירות השמד (שקדמה לתקופת רבי), הרי שהיהודים יזקו בדרכים רבות והוא מכין את הקרקע להתמודדות כלכלית עם הנגישות והטלת המיסים שיבואו ע"י העברת זהב מאוצרות הקיסרות לבית - הנשיאות.
 הוא, אותו אנטונינוס שדאג "שתיעשה טבריא קלניא", דואג עתה לדורות הבאים של עם ישראל.

קטע 5: אף הוא עניינו הסתרה: מערת סתרים קושרת בין ביתו של אנטונינוס לביתו של רבי בה עובר אנטונינוס מדי יום ביומו על מנת ללמוד תורה עם רבי. מפגש זה גובה מחיר דמים גבוה: "עבד אחד הרג (אנטונינוס) על פתחו של בית רבי ואחד על פתח ביתו" על מנת להשמיד כל ראייה לקשריו הקבועים עם רבי.
 התנהגות זו אינה לרוחו של רבי והוא בוחר ללמד זאת לאנטונינוס שוב בדרך עקיפה (ודאי גם מפני כבוד המלכות): רבי חנינא (מלשון חנינה ורחמים) בר חמא שנמצא בבית רבי בניגוד להוראתו המפורשת של אנטונינוס עושה פעולה הפוכה בתכלית לזו של אנטונינוס: מחיה מתים.
 רמז ברור יש כאן לאנטונינוס: כוחו של לימוד תורה מגיע עד כדי החייאת מתים וודאי שאין להמית חפים מפשע על מנת ללומדה.

9. שם, שם.

ה. "לשון הסתרים" - מה משמעותה?

ותמיהה גדולה עולה מן הדברים עד עתה: מדוע בחרו רבי ואנטונינוס להשתמש בשפת סתרים מעין זו ולא דיברו ישירות מה עוד שפענוח לא נכון של הצפנים יכול כפי שראינו להמיט חלילה אסון!

תשובה אחת היא זו המעוגנת במישור ההיסטורי לפיה מערכת היחסים בין אנטונינוס לרבי הייתה לצנינים בעיני השלטון וההסתרה באה להגן על אנטונינוס. הגמרא עצמה שואלת אחרי הקטע השני (לא מובא בתרגום העברי שלפנינו): "ולמא ליה מימר בהדיא?" - ומדוע לא אמר לו במפורש? ועונה הגמרא: "אמר שמעי בי חשובי רומי ומצערו ליה" - ישמעו חשובי רומי ויצערוהו על כך.

וממשיכה הגמרא ושואלת: "ולמא ליה בלחש?" - ומדוע לא דיברו בלחש? ועונה: "משום דכתיב: עוף השמים יוליך את הקול".

ברגע שהדברים נאמרים לחלל האוויר אין אפשרות למנוע הגעתם לכל מקום ואין אפשרות למנוע את הנזק שיגרם. לכן נוקטים רבי ואנטונינוס לשון צופן והסתרה, לשון רמזים המובנת רק לשניהם. אך נראה שאין להסתפק בתשובה זו.

ברצוננו לטעון כי השימוש בלשון זו מלמד על מהות הקשר בין רבי לאנטונינוס ומצביע על משמעותו היחודית והחד-פעמית.

כפי שהזכרנו לעיל יחסי האיבה בין יעקב לעשו, בין רומי לישראל, נעוצים כבר בתקופה המוקדמת של הריונה של רבקה.

"אמר רבי שמעון בר יוחאי: הלכה היא בידוע שעשו שונא ליעקב"¹⁰ והדברים מתפרשים ומתפרשים לאורך ההיסטוריה כולה, כמו שמביא רש"י במקומו ד"ה 'ולאום מלאם יאמין' - לא ישוו בגדולה, כשזה קם זה נופל, וכן הוא אומר אמלאה החרבה לא נתמלאה צור אלא מחורבנה של ירושלים"¹¹.

מה טיבה של נקודת החיבור האחת והמיוחדת שבין אדום לישראל בימיהם של רבי ואנטונינוס דווקא?

רש"י מסכת בבא מציעא לג, ע"ב:

זימו רבי נשית משנה זו - הא דקתני תלמוד אין לך מדה גדולה מזו - לפי שמערבו תלמידי שמאי וכלל שכיו לפניו שלש דורות, רבו מחלוקות בתורה ונעשית כשתי תורות, מתוך עול שעבוד מלכיות וגזירות שכיו גזרין עליהן, ומתוך כך לא היו יכולים לתת לב לצר דברי החולקים עד ימיו של רבי, שנתן הקדוש צרוך כח לו מן צעני אנטונינוס מלך רומי, כדאמרינן בעצודא זרב (י, ב), ונחו מלכה.

10. רש"י בראשית ל"ג, ד.

11. וכן פירוש הרמב"ן לסולם יעקב: "הראה לו הקב"ה ארבע גלויות... והראהו שר מלכות אדום עולה ואינו יורד", בראשית כ"ח, יב.

ושלח וקצץ כל תלמידי ארץ ישראל, ועד ימיו לא היו מסכתות סדורות, אלא כל תלמיד ששמע דבר מפי גדול הימנו גרסה, ונתן סימנים: הלכה פלונית ופלונית שמעתי משם פלוני, וכשתקצצו אמר כל אחד מה ששמע, ונתנו לב לדבר טעמי המחלוקות דברי מי ראויין לקיים, וסידרו המסכתות; דברי נזיקין לבדם, ודברי יצמות לבדם, ודברי קדשים לבדם, וסחם נמי במשנה דברי יחידים שראה רבי את דבריהם ושנאן סחם, כדי לקצוץ הלכה כמוהם, לפיכך אמרו בגמרא: אין לך מדה גדולה מזו, שיחנו לב לטעמי המשנה.

החיבור הזה נוצר מפני "שנתן הקב"ה לו (לרבי) חן בעיני אנטונינוס מלך רומי" על מנת שהיסטורית יוצר מצב בו יוכל רבי יהודה הנשיא להקים ולסיים את המפעל המונומנטאלי של עריכת המשנה וחתירתה!

אי-אפשר היה לערוך את המשנה בתקופה שקדמה לימי רבי, היא תקופת השמד (שנמשכה כ-200 שנה) ואף לא בתקופה שלאחריו, בה שוב הכבידו הרומאים את עולם הכבד. עריכת המשנה דרשה התבססות של הישוב, יכולת ללמוד תורה בניחותא ובהרחבת הדעת, שחרור מעול כלכלי כבד וביסוס סמכות בית דינו של רבי, וכל אלו הגיעו לידי מימוש בתקופה זו מתוך ובגלל הקשרים המיוחדים בין רבי לאנטונינוס. אם כך מדוע בהסתרה?

נעיין במספר פסוקים מספר עובדיה:

"הלא ביום ההוא נאום ה' והאבדתי חכמים מאדום ותבונה מהר עשו" (פס' ח).

"מחמס אחיך יעקב תכסך בושח ונכרת לעולם" (פס' י).

"והיה בית יעקב אש ובית יוסף להבה ובית עשו לקש... ולא יהיה שריד לבית עשו" (פס' יח).

"ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו והיתה לה' המלוכה" (פס' כא).

עשו, "העושה כמעשה עשו" (כדברי רבי לאנטונינוס בקטע 6) סופו אבדן וכריתה. מי שלא יעשה כמעשה עשו - ינצל.

באחרית הימים, ורק אז, יתכנו קשרים חדשים בין עשו שיכיר במלכות ה' לבין ישראל. רבי ואנטונינוס הקדימו את מהלך ההיסטוריה. יצרו מצב - שכפי שהראנו רש"י¹² יד מכון הייתה כאן - שלא התאים לתקופתם שהיא עדיין התקופה של "הלכה, עשיו שונא ליעקב". ומפני שהעולם עדיין לא היה בשל לכך, אפשר היה לקיימה רק בהסתרה. ההסתרה, אם כן, לא באה רק לפתור בעיה טכנית אלא היא בעיקרה מהותית לזמן ולמקום.

12. לעיל, בבא מציעא לג, ע"ב.

ו. חזרה לרש"י - סגירת המעגל

נחזור לשאלות שהצגנו בראשית הדיון: א. מדוע, בניגוד לפשט הפסוקים, בוחר רש"י להדגיש דווקא נקודת חיבור בין עשיו ויעקב? ב. מה משמעותה של נקודת החיבור שמציג - "אלו רבי ואנטונינוס שלא פסק מעל שולחנם לא צנון ולא חזרת לא בימות החמה ולא בימות הגשמים"?

פשט הפסוקים מתאר אכן את מהלך ההיסטוריה כולה האומרת מאבק ופירוד בין אדום לישראל וכך מתאר את הדברים גם רש"י בפירושו. יחד עם זאת אין רש"י יכול לוותר על אותה נקודת אור בהיסטוריה של שני העמים שאפשרה את חתימת המשנה - "אלו רבי ואנטונינוס...".

אך יתר על כן: רש"י נוקט באותה דרך בה נוקטים רבי ואנטונינוס עצמם כדי לומר לנו שאלו יחסים טרם זמנם, יחסים שהעולם טרם בשל להם - דרך ההסתרה: אין הוא מביא בפירושו את סיפור הדברים המפורש אלא רק רומז לו ע"י שימוש בחלקים מ"לשון הסתרים" בה משתמשים רבי ואנטונינוס: "לא פסק מעל שולחנם לא צנון" - בקטע מס' 2 כתובה לאנטונינוס עוקר רבי בכל יום צנון מן הערוגה.

"...ולא חזרת" - החזרת עפ"י המשנה¹³ היא חסה.
בקטע 3 שולח רבי ואנטונינוס חסה ואמר לו בלשון רמז חוס עליה.
"...לא בימות החמה ולא בימות הגשמים", אותה שיטת תקשורת מיוחדת נתמשכה ולא פסקה כל ימי חייהם.

הצנון והחזרת אינם עוד כפי שהסברנו תחילה סמל לעושר בלבד אלא הם בעיקרם סימן למהות התקשורת המיוחדת שבין רבי לאנטונינוס, עליה רצה רש"י לרמוז לנו בפירושו.

ז. מעגלי הלידה והמוות

"שני גיים בבטנך ושני לאומים ממעיך יפרדו", יעקב ועשו נפרדים כבר מבטן. רבי ואנטונינוס מתחברים כמעט מבטן:

תוספות ע"ז, י, ע"ב:

"אמרינן צמדרש: חלב מטמא, חלב מטכה. כשנולד רבי גזרו שלא למול ואצו ואמו מלוכה. שלא קיסר והצואו לרבי ואמו לפניו והחליפתו אמו צאנטונינוס והניקחו

13. מסכת פסחים פרק בי משנה ו' פירוש הברטורה במקום.

14. ראה עוד קהלת רבה, ה', יא: "...ויש אומרים אלו ישראל. כל זמן שהם עושים רצונו של הקב"ה רואה איזה צדיק באומות העולם כגון יתרו ורות וכגון אנטונינוס מביאו ומדבקו בישראל, וכל זמן שאין עושים רצונו של מקום רואה איזה צדיק יש בישראל ומסלקו מהם."

עד שהצילחו לפני קיסר ומלאוהו ערל ופטרס לשלום, ואמר אותו הגמון אני ראיתי שאלו את זה, אלא הקצ"ה עושה להם ניסים בכל עת וצטלו הגזירה. ואמרינן נמי צירושלמי שלסוף למד אנטונינוס תורה ונתגייר ומל עלמו".

אנטונינוס הלא מהול מציל את רבי ממיתה ומביאו לחיי העוה"ז ורבי גומל לו על כך ובתורה שמלמדו מביאו לחיי העוה"ב (קטע 6), עד שסופו של אנטונינוס שמתגייר¹⁴.

"משמת אנטונינוס, אמר רבי נתפרדה החבילה" (קטע 7).

משמת אנטונינוס חוזרת ההיסטוריה למצבה הטבעי, כפי שנאמר לרבקה בנבואה:

"ושני גוים ממע"ך יפרדו".

אותה "חבילה" חד פעמית חוזרת **ומתפרדת** ומחכה לאיחודה מחדש באחרית הימים.